

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет

ЕКОНОМІКА
ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ
PUBLIC ECONOMICS

Навчальний посібник

За загальною редакцією *В.П. Якобчук*

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

УДК 351.82
Е45

Рекомендовано до друку Науково-інноваційним інститутом економіки та агробізнесу Поліського національного університету (протокол №4 від 3.12.2020 р.)

Рецензенти:

Галушка З. І. – доктор економічних наук, завідувач кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Потравка Л. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Харківський державний аграрно-економічний університет

Ткачук В. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва Поліського національного університету.

Якобчук В.П., Симоненко Л.І., Довженко В.А. та ін.

Е45 Економіка публічного сектору : навч. посіб. / В.П. Якобчук, Л.І. Симоненко, В.А. Довженко, Є.І. Ходаківський, І.Л. Литвинчук, О.В. Захаріна, С.В. Тищенко, О.В. Іванюк, І.В. Кравець, Н.С. Пугачова, О.П. Власенко, Ю.В. Золотницька, О.П. Русак; за заг. ред. В.П. Якобчук. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 496 с.
ISBN 978-617-520-074-2

Навчальний посібник на основі узагальнення фундаментальних теорій економічної науки та практики державного управління висвітлює загальні основи економіки публічного сектору, управління ресурсним потенціалом публічного сектору як на загальнонаціональному так і регіональному рівні. Окрім загальних теоретичних аспектів в посібнику розглядається соціально-економічне планування і прогнозування в системі публічного управління, прикладні аспекти статистики, аналітики, обліку і аудиту в економіці публічного сектора, публічне управління економікою туризму, публічно-приватне партнерство як механізм взаємодії держави і бізнесу, інноваційні технології, брендинг та маркетинг в управлінні економікою публічного сектору. Теоретичний матеріал органічно доповнюється навчальним тренінгом, тестами, завданнями, задачами, ілюструється схемами, таблицями, рисунками, графіками, що сприятиме інтенсифікації та покращенню результативності навчального процесу.

Розрахований на студентів та аспірантів вищих навчальних закладів, широкий загал читачів.

УДК 351.82

ISBN 978-617-520-074-2

© Колектив авторів, 2021
© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
------------------------	----

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ЕКОНОМІКИ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Тема 1. Економічна система як об'єкт публічного управління

1.1. Держава та її управлінські функції	12
1.2. Сутність та структура економічної системи	22
1.3. Періодизація економічного розвитку суспільства	25
1.4. Типи економічних систем. Особливості розвитку перехідних економік	27
Тренінг-курс	32

Тема 2. Власність в економіці публічного сектору

2.1. Власність у системі економічних відносин	38
2.2. Форми та типи власності. Трансформація форм власності	42
2.3. Результати інтелектуальної діяльності як специфічні об'єкти власності	49
Тренінг-курс	52

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ЕКОНОМІКИ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Тема 3. Суспільне виробництво: фактори, результати, ефективність

3.1. Суть та структура суспільного виробництва	61
3.2. Основні фактори суспільного виробництва	65
3.3. Результат суспільного виробництва. Суспільний продукт	71
3.4. Ефективність суспільного виробництва	73
Тренінг-курс	76

Тема 4. Форми організації суспільного виробництва.

Гроші та грошовий обіг

4.1. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне	81
---	----

4.2. Товар та його властивості. Закони розвитку товарного виробництва.....	86
4.3. Суть та функції грошей. Закони грошового обігу.....	90
4.4. Грошова система, її структурні елементи та основні типи.....	93
4.5. Інфляція: причини виникнення, види, наслідки.....	96
Тренінг-курс.....	102

Тема 5. Публічне управління ресурсним потенціалом аграрного сектору

5.1. Аграрна сфера виробництва та її особливості. Аграрні відносини.....	109
5.2. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Ринок землі.....	115
5.3. Форми господарювання у сільському господарстві.....	118
5.4. Агропромислова інтеграція і агропромисловий комплекс.....	123
Тренінг-курс.....	127

Тема 6. Публічні закупівлі як інструмент ефективного використання ресурсного потенціалу економіки публічного сектору

6.1. Зміст публічних закупівель.....	132
6.2. Нормативно-правове забезпечення публічних закупівель.....	136
6.3. Інституційна структура публічних закупівель.....	138
6.4. Зміст та процедури публічних закупівель.....	143
Тренінг-курс.....	153

РОЗДІЛ 3. НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Тема 7. Національна економіка як об'єкт вивчення в публічному управлінні

7.1. Національна економіка та критерії її вивчення. Періодизація етапів розвитку економіки.....	160
7.2. Структура національної економіки. Статистична база вивчення діяльності економіки країни.....	163
7.3. «Тіньової економіки» та методи її оцінки в національній економіці.....	166

7.4. Економічне зростання як стратегічне управлінське завдання	171
Тренінг-курс	173

Тема 8. Державний сектор національної економіки

8.1. Масштаби державного сектора, фактори та показники, що його визначають в структурі національної економіки	178
8.2. Політика управління в державному секторі економіки. Приватизація державної власності	181
8.3. Успішні практики приватизації	185
8.4. Фінансові основи державного управління національною економікою	191
Тренінг-курс	194

Тема 9. Регіональна економіка як об'єкт вивчення в публічному управлінні

9.1. Регіональна та місцева економіка: співвідношення понять	198
9.2. Конкурентоспроможність територій	199
9.3. Місцевий економічний розвиток та еволюція поглядів на становлення громад	201
9.4. Роль держави в досягненні цілі місцевого економічного розвитку	203
Тренінг-курс	206

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Тема 10. Теоретико-методологічні основи планування і прогнозування соціально-економічних процесів

10.1. Сутність та зміст процесів соціально-економічного планування і прогнозування	212
10.2. Прогнозування і планування як функції публічного управління та адміністрування	216
10.3. Методологія прогнозування і планування	218
Тренінг-курс	220

Тема 11. Методи прогнозування і планування соціально- економічного розвитку

11.1. Інтуїтивні методи прогнозування	225
---	-----

11.2. Формалізовані методи прогнозування.....	228
11.3. Моделі і методи соціально-економічного планування	229
11.4. Державне програмування соціально-економічного розвитку	232
Тренінг-курс.....	238

Тема 12. Організація системи соціально-економічного планування і прогнозування

12.1. Структура і функції планових органів України.....	242
12.2. Необхідність та порядок формування прогнозів і планів	245
12.3. Інформаційне забезпечення процесу прогнозування соціально-економічних процесів	248
Тренінг-курс.....	249

Тема 13. Планування і прогнозування регіонального розвитку

13.1. Сутність і особливості регіональної політики.....	254
13.2. Прогнозування і планування соціально-економічного розвитку регіону.....	256
13.3. Стратегічне планування регіонального розвитку.....	258
Тренінг-курс.....	260

РОЗДІЛ 5. СТАТИСТИКА, АНАЛІТИКА, ОБЛІК І АУДИТ В ЕКОНОМІЦІ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРА

Тема 14. Статистико-аналітичні інструменти в економіці публічного сектора

14.1. Основні критерії статистичної оцінки суб'єктів публічного сектора.....	266
14.2. Абсолютні та відносні показники, середні величини	270
14.3. Зведення і групування статистичних даних.....	274
14.4. Ряди динаміки та їх аналіз	275
14.5. Методи стохастичного факторного аналізу	279
Тренінг-курс.....	287

Тема 15. Організація бухгалтерського обліку в управлінні територіальними громадами

15.1. Функції відділу бухгалтерського обліку ТГ	295
---	-----

15.2. Положення про облікову політику територіальних громад	297
15.3. Застосування Робочого плану рахунків бухгалтерського обліку та графіку документообігу у ТГ	300
Тренінг-курс.....	301

Тема 16. Запровадження системи внутрішнього фінансового контролю та аудиту у територіальних громадах

16.1. Система бюджетного контролю у ТГ	309
16.2. Концепція впровадження внутрішнього фінансового контролю та внутрішнього аудиту в діяльності ТГ	311
16.3. Запровадження аудиту ефективності у ТГ	313
Тренінг-курс.....	317

РОЗДІЛ 6. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ТУРИЗМУ

Тема 17. Значення туристичної галузі в національній економіці України

17.1. Роль і місце туризму в економіці	320
17.2. Економіка туризму, основні поняття, задачі.....	323
17.3. Публічне управління економікою туризму.....	332
Тренінг-курс.....	340

Тема 18. Сучасний стан розвитку економіки туризму України

18.1. Сучасний стан розвитку економіки туризму в Україні.....	346
18.2. Ефективність і результативність функціонування туристської системи.....	351
18.3. Економічна ефективність діяльності підприємств галузі туризму.....	356
Тренінг-курс.....	363

РОЗДІЛ 7. ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ

Тема 19. Публічно-приватне партнерство та його роль в економіці публічного сектору

19.1. Експлікація поняття «публічно-приватне партнерство» в теорії публічного управління	370
--	-----

19.2. Інституціональне забезпечення розвитку публічно-приватного партнерства в системі публічного управління.....	373
19.3. Моделі реалізації публічно-приватного партнерства в економіці публічного сектору.....	387
Тренінг-курс.....	393

Тема 20. Реалізація проектів на умовах публічно-приватного партнерства

20.1. Управління ризиками в публічно-приватному партнерстві.....	398
20.2. Державна підтримка в рамках публічно-приватного партнерства.....	404
20.3. Світовий досвід розвитку публічно-приватного партнерства та можливість його застосування в системі публічного управління України.....	408
Тренінг-курс.....	415

РОЗДІЛ 8. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, БРЕНДИНГ ТА МАРКЕТИНГ В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІКОЮ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Тема 21. Інноваційні технології побудови моделі управління економікою публічного сектору

21.1. Основні теоретичні засади еволюції наукових підходів до формування інноваційних моделей в системі публічного управління.....	421
21.2. Нові концептуальні підходи до використання інноваційних технологій в управлінні економікою публічного сектору.....	428
21.3. Удосконалення інструментів формування інноваційної моделі управління економікою публічного сектору в контексті децентралізації.....	436
Тренінг-курс.....	441

Тема 22. Брендінг в управлінні економікою публічного сектору

22.1. Генезис ідеї брендінгу як інструменту публічного управління.....	448
22.2. Види бренда в економіці публічного сектору.....	458

22.3. Бренд, імідж та репутація: їх взаємозв'язок та вплив на економіку публічного сектору.....	464
Тренінг-курс.....	459

**Тема 23. Концепція публічного маркетингу:
суть, імперативи становлення, цифровий вимір**

23.1. Експлікація комплексу публічного маркетингу	474
23.2. Джерела формування асортименту публічних послуг.....	482
23.3. Цифровий вимір публічного сервісу	483
Тренінг-курс.....	490

ПЕРЕДМОВА

Вивчення теорії і практик економіки публічного сектору є основою, базисом для розуміння політичного, соціального та економічного життя суспільства, формування нового типу економічної, управлінської та політичної культури публічного службовця, що сприятиме ефективному вирішенню складних завдань трансформації соціально-економічної системи України, демократизації суспільних відносин та модернізації державотворення.

Найближчі десятиліття у вищій школі в системі підготовки кадрів з публічного управління та адміністрування потрібно буде підготувати нову генерацію спеціалістів різних галузей з ґрунтовними знаннями з державного управління, основ функціонування сучасної національної та регіональної економіки, механізмів взаємодії законів економічного розвитку з суспільними відносинами, пріоритетних принципів господарювання, що забезпечить якісні перетворення в суспільстві, сприятиме підвищенню рівня життя населення, впровадженню новітніх управлінських технологій.

Сучасна фундаментальна теорія економіки публічного сектору повинна надати теоретичний та практичний інструментарій майбутнім управлінцям, спеціалістам інших галузей для їх професійної діяльності, показати як саме, на стику багатьох наук вирішувати актуальні державні та господарські проблеми, приймати управлінські рішення.

Мета даного посібника – це:

1. Формування у студентства нової економічної філософії, що ґрунтується на поєднанні класичних підходів з найсучаснішими концепціями теорій публічного управління;
2. Комплексне застосування новітніх управлінських технологій економічного аналізу та навчання для підготовки висококваліфікованих фахівців;
3. Посилення зв'язку державного та муніципального управління з практикою господарювання в умовах суспільних трансформацій, переходу до інформаційно-інтелектуального суспільства.

Навчальний посібник включає 23 теми, їх кількість і послідовність визначається вимогами та стандартами

Міністерства освіти і науки. Центральною проблемою викладеного матеріалу є аналіз закономірностей функціонування та трансформації економіки публічного сектору, управлінських методів державного регулювання ринків.

В навчальному посібнику зроблено акценти на теорії економіки публічного сектору, управлінні його ресурсним потенціалом на загальнонаціональному так і регіональному рівнях, питаннях соціально-економічного планування і прогнозування в системі публічного управління, прикладних аспектах статистики, аналітики, обліку і аудиту публічної економіки. Конкурентною перевагою посібника є розгляд публічного управління економікою туризму, питань публічно-приватного партнерства як механізму взаємодії держави і бізнесу, інноваційних технологій, брендингу та маркетингу в управлінні економікою публічного сектору. Даний посібник зорієнтований на формування інтенсивного типу навчання, включає не тільки ґрунтовний теоретичний матеріал, але і навчальні тренінги, завдання, тести, задачі, що сприятиме забезпеченню більш високої результативності навчального процесу, раціоналізуватиме організацію навчального процесу.

Запропонований навчальний посібник підготовлений авторським колективом, який має досвід викладання управлінських та економічних дисциплін у вищих навчальних закладах. Він відрізняється глибиною аналізу, логічною послідовністю викладеного матеріалу, за своєю структурою містить виклад загальних засад теорії економіки публічного сектору, основних проблем державного та муніципального управління соціально-економічними процесами, відображає сучасні тенденції стратегічного курсу України на євроінтеграцію.

Автори з вдячністю приймуть всі конструктивні зауваження та пропозиції щодо вдосконалення змісту і форми викладу навчального матеріалу посібника.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ЕКОНОМІКИ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ

Тема 1. Економічна система як об'єкт публічного управління

- 1.1. Держава та її управлінські функції.
- 1.2. Сутність та структура економічної системи.
- 1.3. Періодизація економічного розвитку суспільства.
- 1.4. Типи економічних систем. Особливості розвитку перехідних економік.

1.1. Держава та її управлінські функції

Держава – унікальний витвір людської цивілізації. Людина протягом всього свого життя залежить від держави, оскільки вбачає в останній захист своїх прав та свобод. Як плату за це держава ставить до людини вимоги щодо дотримання певних правил та норм (наприклад, обов'язок сплачувати податки, проходження строкової військової служби тощо). У різні історичні періоди певні елементи політичної системи з'являються і зникають, виконавши свої функції, і лише держава є необхідною на всіх етапах розвитку людства, оскільки виступає об'єднуючим елементом, що узгоджує різноманітні суспільні інтереси заради ефективного вирішення загальних справ та розширеного відтворення.

За первіснообщинного ладу характерними рисами життя людей були колективна власність і спільна праця членів громади, зрівняльний розподіл продуктів, відсутність публічної влади, відокремленої від основної маси людей. Громада діяла на основі повного самоврядування. Таке суспільство не потребувало держави як спеціального інституту управління й регулювання людських відносин. Держава виникла у процесі розпаду первіснообщинного ладу та появи рабовласницького устрою. Зокрема, первісна община поступово трансформується в селянську, яка базується на приватній власності окремих сімей на засоби виробництва. Це було прогресивним кроком, оскільки

стимулювало розвиток виробництва. Водночас приватна власність зумовила економічну нерівність сімей та посилення влади вождів і воєначальників, що поступово спричинило розшарування членів общини, появу родової знаті, а згодом і поділ суспільства на протилежні класи і появу держави. Вона формувалася в умовах зіткнення класів і ставала, за загальним правилом, організацією наймогутнішого, економічно панівного класу. За допомогою держави цей клас став і політично панівним і, таким чином, здобув нові засоби для придушення експлуатації пригніченого класу.

Існує декілька концепцій походження держави (табл. 1.1).

На сучасному етапі розвитку людства загальноцивілізаційною тенденцією є поступове перетворення держави на орган виявлення потреб та інтересів суспільства в цілому, не виключаючи пріоритетів економічно панівних соціальних груп, а **держава** розуміється як форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української РСР проголосила Україну незалежною демократичною державою, після чого розпочався процес міжнародного визнання нової держави. Першою, 02 грудня, незалежність України визнала Польща і встановила з Україною дипломатичні відносини. Протягом першого року існування незалежної країни, її державну самостійність визнали більше 130 країн, а на початку 2001 р. наша держава підтримувала дипломатичні відносини із 153 країнами світу.

За роки незалежності зроблено чимало для того, щоб органічно інтегруватися до європейської міжнародної спільноти. Україна першою з країн СНД уклала угоди про партнерство і співробітництво з Євросоюзом, стала повноцінним членом Ради Європи, учасницею Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), підписала ряд документів про співробітництво і партнерство з НАТО та західноєвропейськими країнами. Наша держава співпрацює з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, іншими світовими та європейськими кредитно-фінансовими інституціями. З 01 січня 2000 р. Україна вперше як незалежна держава почала виконувати функції члена Ради Безпеки ООН, що означає підвищення її відповідальності та ролі у збереженні миру на нашій планеті.

Таблиця 1.1

Концепції походження держави

Основні концепції	Головні риси
<i>Теологічна</i>	(Від грецьк. theos – бог і logos – вчення). Пояснює виникнення держави, а також всі її рішення, діями і санкціями божественної волі. Така влада є “від Бога” і повинна здійснювати його волю на Землі. На монарха покладені основні обов'язки з поширення вчення Божого, з покарання ворогів, що творять зло, і зі створення умов для благочестивого життя людей. У філософії теологічну концепцію походження держави створив один із найвидатніших ідеологів християнської церкви Аврелій Августин.
<i>Патріархальна</i>	Розглядає державу як продукт сім'ї, яка розрослася до розмірів держави, при цьому влада правителя тлумачиться як влада батька в сім'ї, а відносини між підданими і володарями – як сімейні відносини. Так, <i>Аристотель</i> розглядав виникнення держави як природний процес розвитку та ускладнення форм спілкування людей: спочатку люди об'єднуються в сім'ї, потім декілька сімей утворюють поселення, а на завершальній стадії цього процесу постає держава.
<i>Договірна (конвенційна)</i>	Згідно концепції держава виникла в результаті свідомої і добровільної угоди людей, які раніше перебували у природному, додержавному стані, а потім для того, щоб надійно забезпечити свої основні права і свободи, вирішили створити державу. Головним завданням держави є турбота про спільне благо. Наділивши державу владними повноваженнями, люди свідомо пішли на самообмеження своєї свободи на користь спільних інтересів. Засновники теорії Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо.
<i>Завоювання</i>	Виникнення держави є результатом завоювання більш організованими і сильнішими групами людей гірше організованих і слабших спільнот. Представники теорії завоювання – С. Дюрінг, Л. Гумплович, К. Каутський – доводили, що держави виникли в результаті завоювання одних народів іншими.
<i>Класова</i>	Виникнення держави – це природно-історичний процес. Виникає як наслідок майнової нерівності, розподілу праці, класів. Зникає із зникненням класів. Засновники – К. Маркс і Ф. Енгельс. Ф. Енгельс наголошував, що держава “за загальним правилом, є державою наймогутнішого, економічно пануючого класу, який за допомогою держави стає також політично пануючим класом і здобуває таким чином нові засоби для придушення і експлуатації пригнобленого класу”. В. І. Ленін писав: “Держава є машина для гноблення одного класу другим, машина, щоб тримати в покорі одного класові інші підлеглі класи”.

На сучасному етапі розвитку людства загальноцивілізаційною тенденцією є поступове перетворення держави на орган виявлення потреб та інтересів суспільства в цілому, не виключаючи пріоритетів економічно панівних соціальних груп, а держава розуміється як форма організації суспільства, носій публічної влади, сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, які здійснюють управління суспільством від імені народу.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української РСР проголосила Україну незалежною демократичною державою, після чого розпочався процес міжнародного визнання нової держави. Першою, 02 грудня, незалежність України визнала Польща і встановила з Україною дипломатичні відносини. Протягом першого року існування незалежної країни, її державну самостійність визнали більше 130 країн, а на початку 2001 р. наша держава підтримувала дипломатичні відносини із 153 країнами світу.

За роки незалежності зроблено чимало для того, щоб органічно інтегруватися до європейської міжнародної спільноти. Україна першою з країн СНД уклала угоди про партнерство і співробітництво з Євросоюзом, стала повноцінним членом Ради Європи, учасницею Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), підписала ряд документів про співробітництво і партнерство з НАТО та західноєвропейськими країнами. Наша держава співпрацює з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, іншими світовими та європейськими кредитно-фінансовими інституціями. З 01 січня 2000 р. Україна вперше як незалежна держава почала виконувати функції члена Ради Безпеки ООН, що означає підвищення її відповідальності та ролі у збереженні миру на нашій планеті.

В той же час характерною рисою процесу інтеграції України до європейських структур є надзвичайно обережна позиція Євросоюзу, уповільнений розвиток економічних зв'язків. Серед чинників, котрі перешкоджають активізації інтеграційних процесів, виділяються такі, як низький рівень конкурентоспроможності більшості українських підприємств, високий рівень корупції, слабкість демократичних інституцій і нерозвиненість громадянського суспільства, політичні проблеми, що спричинили критику Ради Європи.

Європейський вектор зовнішньої політики України відкрив можливості для розвитку плідних двохсторонніх стосунків з європейськими державами. Чільне місце тут посідає Німеччина, котра за обсягом прямих інвестицій займає друге місце після США серед іноземних інвесторів України. Останнім часом активізувалися контакти з Великобританією, Францією, Австрією, Італією. Європейська інтеграція України передбачає налагодження добрих відносин з сусідніми державами. Найбільш активно розвиваються контакти з Польщею, яка сприяє реалізації прагнень України інтегруватися в європейські структури, енергійно підтримала вступ нашої держави до Ради Європи.

Намагаючись гарантувати власну безпеку, Україна активізувала контакти з Північноатлантичним союзом. У липні 1997 р. у Мадриді Президентом України та лідерами 16 держав-членів НАТО було підписано Хартію про особливе партнерство між Україною і НАТО. Важливою в цьому документі є теза про те, що “НАТО продовжуватиме підтримувати суверенітет та незалежність України, її територіальну цілісність, а також принцип непорушності кордонів”.

16 травня 2008 р. Україна стала 152-м повноправним членом Світової організації торгівлі. Україна набула членства у СОТ, реалізуючи прагнення створити економіку яка, завдяки використанню експортного потенціалу, могла б успішно інтегруватися у європейські та світові економічні відносини. Прогнозований і прозорий доступ до ринку товарів і послуг та режим, дружній для прямих іноземних інвестицій, є одними з основних принципів системи економічних відносин усіх розвинутих країн. За даними Міністерства економіки, з моменту вступу України до СОТ країна отримує такі переваги як поліпшення умов торгівлі зі 151 країною світу, на частку яких припадає понад 95 % світової торгівлі. Крім того, такий крок веде до зменшення тарифних і нетарифних обмежень на доступ українських товарів на товарні ринки країн-членів СОТ до набуття офіційного статусу переговорного процесу зі створення зони вільної торгівлі з ЄС.

Отже, головне призначення держави полягає в тому, що вона надає організованості суспільству, управляє його справами, забезпечує цілісність, узгоджує багатоманітні соціальні інтереси. Це загальне призначення держави конкретизується в її

багатоманітних функціях. Є різні підходи до визначення функцій держави. Найпоширеніший у науковій літературі поділ їх на внутрішні та зовнішні.

Основні внутрішні функції держави розрізняються залежно від сфер суспільного життя. Такими функціями є економічна, соціальна, політична й культурно-виховна, екологічна, правова. *Економічна*, або *господарсько-організаторська*, функція полягає в організації й регулюванні державою економічної діяльності. *Соціальна функція* держави полягає передусім в узгодженні багатоманітних соціальних інтересів: класових, демографічних, етнічних, професійних тощо і забезпеченні на цій основі цілісності та єдності суспільства. Держава вирішує також низку важливих завдань щодо задоволення різноманітних потреб громадян у сфері праці, освіти, культури, охорони здоров'я, забезпечення житлом, відпочинку тощо.

Оскільки держава є політичним інститутом, то кожна з її функцій тією чи іншою мірою має політичний характер. *Політична функція* держави пов'язана зі здійсненням політичної влади. Ця функція містить визначення програмно-стратегічних цілей і завдань розвитку суспільства, забезпечення функціонування політичної системи, політичної стабільності, підтримання відносин з політичними партіями, громадсько-політичними організаціями тощо.

Культурно-виховна функція держави спрямована на створення умов для задоволення культурно-освітніх запитів і потреб громадян, формування особистості. Реалізується вона через державне фінансування культурно-освітніх закладів, законодавче встановлення вимог до освітньої підготовки, підтримку розвитку мистецтва тощо.

Екологічна функція полягає в захисті довкілля, розумному використанні природних ресурсів, формуванні екологічної культури.

Головним засобом здійснення державою її функцій є *право*. За допомогою права держава регулює суспільні відносини й забезпечує елементарний порядок у суспільстві. Дотримання правових норм контролюється і забезпечується спеціальною системою державних правоохоронних органів, до якої входять суд, прокуратура, органи внутрішніх справ, податкової поліції, митного контролю, юстиції, безпеки тощо.

Правова, а точніше, правотворча і правоохоронна, функція є однією з найважливіших функцій держави.

Зовнішні функції держави реалізуються у стосунках з іншими державами й міжнародними організаціями і спрямовані на охорону національних інтересів на міжнародній арені, їхні різновиди можна виокремити залежно від характеру інтересів держави у сфері міжнародних відносин. Найважливіші зовнішні функції держави – оборонна, дипломатична і функція співробітництва. *Оборонна функція* держави полягає в захисті її безпеки, суверенітету й територіальної цілісності від зовнішніх посягань. *Дипломатична функція* передбачає встановлення, підтримку і розвиток відносин з іншими державами та міжнародними організаціями. *Функція співробітництва* реалізується через здійснення зовнішньої торгівлі, координацію економічної діяльності з іншими державами, участь у міжнародних економічних об'єднаннях тощо. Зовнішні функції держави тісно пов'язані між собою, взаємодоповнюють одна одну, і їх розмежування має умовний характер.

Розглянемо детальніше економічні функції держави.

Економічні функції держави – це втілення її економічної ролі у процесі реалізації наявної у неї економічної влади і власності, внаслідок чого виникає цілісна система відносин економічної власності та управління нею у всіх сферах суспільного відтворення.

Економічних функцій держави багато і вони різноманітні (рис. 1.1). Фактично економічна роль держави здійснюється в таких широких масштабах, що кількісно виразити її нелегко. Ми розглянемо основні форми економічної діяльності держави.

Одним із головних завдань держави є *забезпечення правового і соціального середовища*, що сприяє ефективному функціонуванню ринкової економіки. Так, правова база передбачає такі заходи, як надання законного статусу приватним підприємствам, визначення прав приватної власності і гарантування виконання контрактів. Держава також встановлює законні “правила гри”, регулює відносини між підприємствами, поставщиками ресурсів та споживачами, визначає державні стандарти ваги та якості товарів і послуг, проводить контроль за їх дотриманням, забезпечує народне господарство необхідною кількістю грошей тощо.